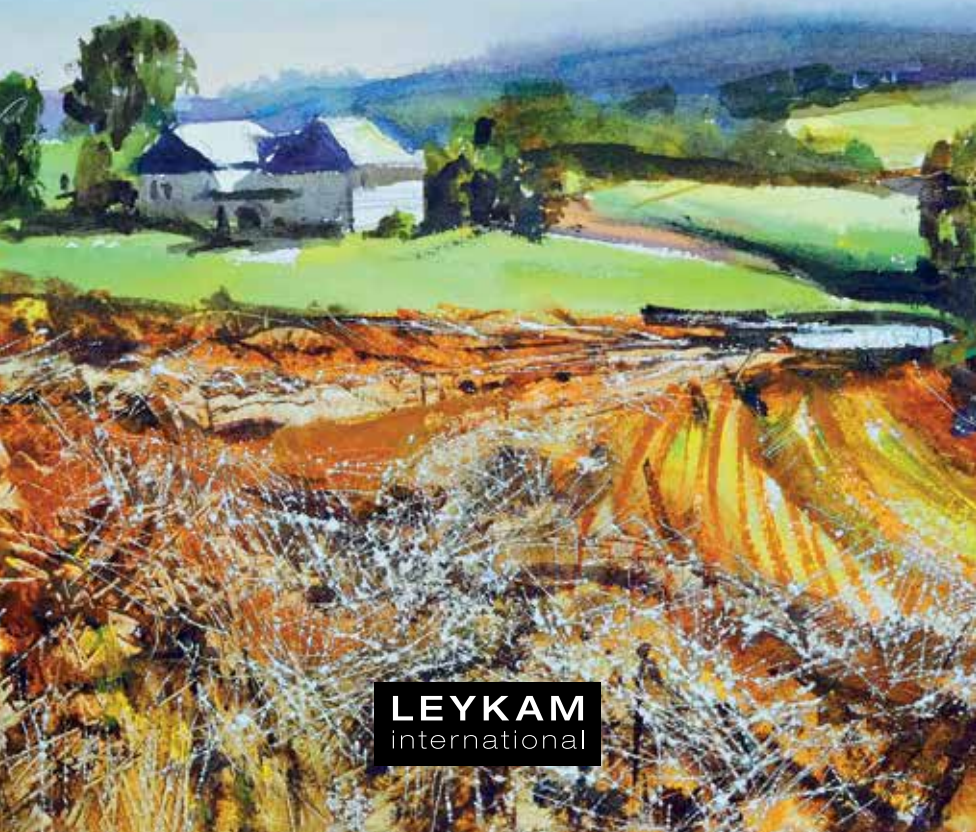

JUDITH W. TASCHLER

O Carlu čemo
razgovarati
sutra

ROMAN

LEYKAM
international

JUDITH W. TASCHLER
O CARLU ĆEMO
RAZGOVARATI SUTRA

LEYKAM international

NAKLADNIK
Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA
Jürgen Ehgartner

UREDNIKA
Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S NJEMAČKOGA
Milka Car

LEKTURA I KOREKTURA
Neli Mindoljević

© 2024 Leykam international d.o.o., Zagreb
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati,
fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati
bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

© of the translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI.

Naslov originala: „Über Carl reden wir morgen“
© 2022 Paul Zsolnay Verlag Ges.m.b.H., Wien

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske.

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

Bundesministerium
Kunst, Kultur,
öffentlicher Dienst und Sport

Gefördert durch das Bundesministerium Kunst,
Kultur, öffentlicher Dienst und Sport Österreich.

ISBN 978-953-340-178-2

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001208760.

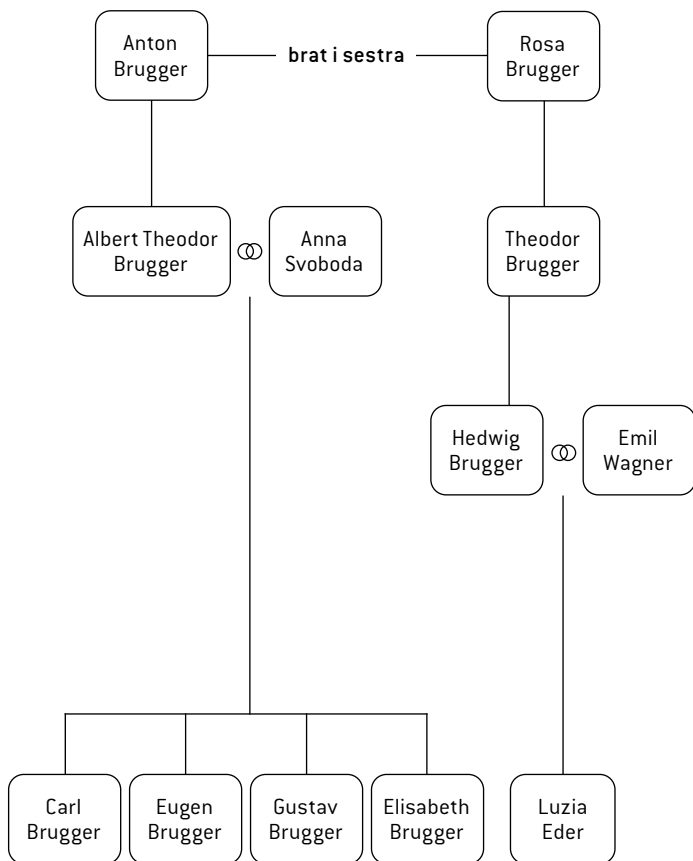
ILUSTRACIJA NA NASLOVNICI
Ljetna svjetlost u Mühlviertelu
© John Owen / www.owen.at

JUDITH W. TASCHLER
O CARLU ĆEMO
RAZGOVARATI SUTRA

Roman

Prijevod s njemačkoga
Milka Car

Zagreb, 2024.

Za tatu

Anton i Rosa

I

Pred Albertom Theodorom Bruggerom djevojka se prvi put razodjenula u susjedovoj kući. Otkopčala je bluzu, pustila da joj klizne niz ramena i nemarno je prebacila preko naslonjača, otkopčala dugme na pasici te kliznula iz svoje teške suknje. Dok je stajala pred njim u potkošulji činilo se kao da se uplašila sama sebe te se brzo zavukla pod pokrivač. Žurno je izuo cipele i skinuo svoje hlače – pobojavao se da bi mogla požaliti zbog svoje odlučnosti i povući se – pa je brzo pošao za njom. Njezino je ime bilo Magdalena, Albert ju je zvao Lene i bila je susjedova snaha, njegova je soba bila odmah preko puta njezine.

Nekoliko tjedana prije taj je susjed, ozbiljan muškarac u ranim tridesetima, proslavio svadbu. Kako je preživljavao od maloga seoskog gospodarstva i svojega teškog rada kao nadničar, proslava je bila skromna, tek s nekolicinom gostiju, no unatoč tomu vesela. Mladenku je pratio glas da se ne boji posla, u brak je čak donijela skroman miraz, povrh toga nije bila ni neugledna. Svakako je bilo sasvim jasno da taj brak nije tek pragmatična veza dvoje zakasnjelih mladenaca

nego je sklopljen iz ljubavi. Ljudi su se radovali i veselili njegovoj sreći što u tome malom mjestu nije nipošto bilo razumljivo samo po sebi. Taj je muškarac štošta proživio, ne samo zato jer mu je otac bio nemaran i sasvim je uništio svoj posjed nego je čak redovito tukao svoju obitelj. Kako više nije bio među živima, Albertov otac Anton preuzeo je ulogu mladoženjina oca.

Šesnaestogodišnjem Albertu zabava je bila sjajna, a razlog je bila Magdalena, najmlađa mladenkina sestra, godinu dana starija od njega. U mjesecima neposredno prije vjenčanja vidio ju je četiri ili pet puta u crkvi – svaki bi mu put dobacila radoznao, gotovo drzak pogled – kada bi posjećivala njihovo selo sa svojom sestrom da zaručnici provedu neko vrijeme zajedno jer je mladenka dolazila iz dosta udaljena susjednog sela. Lene je imala kovrčavu tamnoplavu kosu, pjegice po licu, malen nos, krupne plave oči i pune usne.

Putom od crkve do gostionice *K lipi* iznenada se našla uz njega, nasmiješila mu se i počela brbljati s njime, obrazi su joj bili blago rumeni od hladnoće, svježi snijeg škripao je pod njezinim energičnim koracima. Dok je svatovsko društvo sjedilo uz svinjsko pečenje u maloj dvorani, Lene i Albert neprestano su se pogledavali, što su njegove sestre naravno odmah primijetile zadirkujući ga zbog toga. Albert je postao pretjerano samouvjeren, popio je previše piva. Njegov je otac ozlojeđeno tresao glavom jer je – štedljiv kakav je bio – manje mislio na alkohol koji će možda naškoditi njegovu sinu, a mnogo više na visok račun koji će mladoženja morati platiti. Glazbenik je izvadio svoju harmoniku, Albert je zaplesao sa svojom tetom – tako ju je žustro vrtio po dvorani da su neki čak i zapljeskali – te je

konačno skupio hrabrosti da na ples prvo pozove mladenku, a potom i Lenu.

„Veselim se što u susjedstvu imam tako dragoga dečka kao što si ti,” rekla mu je mladenka, „tvoja teta Rosa o tebi govori samo dobro.” Uvrijedilo ga je što ga je nazvala dečkom.

„Odrastao si s trima starijim sestrama, to znači da znaš dosta o ženama”, rekla mu je Lene izazovno mu se smiješeci.

Poslije te večeri na putu natrag u dvoranu – toalet se nalazio iza gostionice u drvenoj kućici – stupila mu je ususret na kraju hodnika i povukla ga za sobom iza nekih vrata. Dok su skriveni u mraku stajali na stubama što su vodile dolje prema podrumu u pozadini se čula plesna glazba, glasan smijeh i povici koji su dopirali do njih iz dvorane, Albert je doživio najuzbudljivije i najsretnije trenutke u svojem mladom životu: držao je mladu ženu u svojim rukama, osjećao je njezine obline i ljubio ju je.

Lene je ostala kod netom vjenčana bračnog para, stoga i u Albertovoj blizini. Pomagala je svojoj sestri oko gospodarstva i dodatno zarađivala pomažući danju po kućama na glavnome trgu, nije željela raditi na seoskim gospodarstvima. Alberta je potajno posjećivala noću. Kada bi stavila svoju svjetiljku na prozor znao bi da je zrak čist i da se mladi par povukao u svoje odaje. Iskrao bi se iz kuće svojih roditelja iz dvorskoga mlina i požurio niz brežuljak uz potok. Kada je bilo toplo, prozor bračnoga para ostao bi otvoren i čuo bi kako se vole ili nježno razgovaraju. Lene ga je očekivala ispred vrata staje, kroz malenu staju ulazio je u kuću. Ležali bi u njezinoj sobi – prvo odjeveni, poslije

napola razodjeveni, na koncu sasvim nagi – na uskom krevetu i otkrivali svoja tijela.

Rajsko proljeće naglo je završilo za oba para. U svibnju se mladoženja obavljajući s drugim muškarcima šumarske poslove za nekog veleposjednika teško ozlijedio. Kada je jedan od muškaraca oborio stablo, deblo se srušilo na drugo stablo, izvalilo se iz korijena i povuklo ga za sobom, nekoliko dana poslije preminuo je. Mlada udovica bila je izvan sebe od tuge, u selu su bili bespomoćni pred tom tragedijom.

Neposredno nakon toga joj je Johann Eder – veleposjednik u čijoj je šumi došlo do nesreće – ponudio da otkupi njihov mali posjed i pripadajuća polja. Većina ljudi u selu sumnjala je da je to učinio iz samilosti ili zbog osjećaja odgovornosti, Eder je već desetljećima neumorno povećavao svoj posjed. Albertov otac Anton i njegova teta Rosa progutali su knedlu kada ih je mladenka izvijestila o njegovoj ponudi. Nisu željeli imati toga veleposjednika, poznata – poput svojega oca prije njega – kao grubijana i mučitelja ljudi, za neposrednoga susjeda, čak i kada bi taj posjed dao nekomu u najam. Prihodi s njega bili su tako niski da ga je bilo gotovo nemoguće iznajmiti, predstavljao je tek bijedu svojim najamnicima te su se zbog toga neprestano izmjenjivali.

Roditelji udovice silili su je da proda posjed i vrati se kući. Anton i Rosa nagovarali su je da zadrži imanje i obrađuje ga, ponudili su svoju pomoć, ali žena još nije osjećala nikakvu povezanost s tim djelićem zemlje. U svojoj tuzi je čeznula za domom, poznatim licima i željela je što prije iza sebe ostaviti sve što ju je podsjećalo na njezinu tako kratku

sreću. Anton nije vidio nikakav drugi izlaz osim da joj i sam ponudi izvjesnu sumu, iako ni uz najbolju volju nije znao kako će platiti traženo, na što je Johann Eder povisio ponuđeni iznos. Nastala je ogorčena bitka između njega i Antona, na koncu je udovica svoj posjed prodala Antonu Bruggeru jer je prema njemu osjećala veću obvezu te mu je dopustila i obročnu isplatu. Obitelji je to donijelo veći posjed zemlje, više nisu imali susjede sa sve četiri strane svijeta – no pored toga također i neprijateljstvo s najbogatijim seljakom u cijelome kraju.

Tako se zbilo da su se ni pet mjeseci nakon vjenčanja obje mlade žene našle na kolima svoga oca – iza njih naslagano pokućstvo – i prošle uz dvorski mlin da se oproste. Potišteno su sjedile u gostinjskoj sobi jedna uz drugu. Albert je promatrao zaplakano lice mladenke, činilo se kao da je odjednom ostarjela mnogo godina, pomislio je na bezbrižnu svadbu i proslavu i postavio je sam sebi pitanje zbog čega je sreća toliko krhka i nadasve zbog čega je toliko nepravedna. Gledajući u lice svoje ljubavnice, očajno se upitao kako će njegovo tijelo preživjeti sljedeće tjedne bez njezina.

Pitanje sreće Alberta je zaokupljalo još dok je bio dijete, razbijao je glavu time posebno što se tiče ženskoga roda. U dobi od sedam godina doživio je trenutak kada dijete dolazi na svijet, i to ga je duboko prestravilo. Tjednima se pitao zbog čega žene moraju toliko patiti dok rađaju i nije došao do nikakva pametnoga zaključka. Siguran je bio samo u jedno: muškarci su već jako sretni samo zbog toga što su rođeni kao muškarci, a dodatno mogu postati još sretnijima ako budu marljivi i postignu nešto. Dok žene mogu govoriti o sreći već i ako ne umru u bolovima pri porodu. Bio je sretan što se rodio kao dječak.

Njegov otac Anton bio je taj koji je doveo primalju kada ga je zamolio budući otac. Bio je kovačev šegrt i stanovao je sa ženom kod svoje majke na malenu imanju sa samo jednim poljem i dvjema kravama, nedaleko od dvorskoga mlina. Oko podneva pojavio se na vratima gnječeći šešir među rukama dok je crvena lica iznosio svoju molbu. Nema čak ni spora zaprežna kola koja vuku volovi, no zna za kobilu što je dvorski mlinar kupio prije godinu dana. Primalja nije stigla do njihove kuće, a od njezina je supruga doznao da se zadržala kod babinja u susjednome selu. Dotamo bi mu pješke trebalo više od sat vremena.

„Žena mi ima trudove još od jučer navečer, ali čini se da nešto nije u redu”, rekao je muškarac sramežljivo. „Inače te ne bih ni molio, mlinaru.”

Dok mu je Anton još s nevjericom piljio u lice – čudio se zašto ovaj nije već prije pošao po primalju i zašto sa svojom molbom nije otišao k svojem poslodavcu – Rosa je Alberta već potjerala u staju.

„Stavi Mari ormu i učvrsti prsten zaprege”, dobacila mu je dok je odijevala kaput. Okrećući se prema bratu dobacila mu je: „Ponudila sam pomoć njegovoj ženi.”

Anton je uzdahnuo i zatresao glavom. Otkad se njegova sestra vratila iz Beča nije propuštala ni jednu priliku da se među siromašnima u selu pokazuje kao velika spasiteljica, iako ju je više puta zamolio da bude malo suzdržanija u tom pogledu. Dobrotu izrabljuju, bio je uvjeren, ili drukčije rečeno: Pružiš li đavlu mali prst, uzet će ti cijelu ruku.

Albert je pratio svojega oca, tu i tamo dopustio bi mu da pridrži uzde. Na povratku je primalja sjedila naprijed na kočijaševu sjedalu, požurivala je Antona, nije progovorio ni riječi s njom. Albert je osjećao da se njegovu ocu ta situacija ne sviđa: morao je mučiti skupo kupljenu kobilu, koju je inače čuvao kao zjenice oka svojega, zbog nečega što njemu samome nije bilo ni od kakve koristi. Činio je uslugu muškarcu kojega nije trpio, dovozeći ženu iz susjedna sela, a ni ona mu također nije bila posebno draga. Na koncu je konja u galopu potjerao sve do dvorišta toga čovjeka, nije želio da se o njemu loše govori u mjestu. Žena je zahvalila, sišla s kola i nestala u kući, otac se također spustio i zabrinuto tapšao Mari, brišući joj vrat i trbuh orošene znojem.

„Moram je dobro istrljati da bude suha, inače će se razboljeti. Samo bi mi još to trebalo” rekao je. „Sidi. Pitaj svoju tetu treba li joj što i onda dođi kući.”

Uzburkana želuca i drhtavih koljena – brza ga je vožnja prilično protresla – Albert se uputio u hodnik kuće. Iz sobe

iza kuhinje dopirali su strašni zvuci, nije si mogao objasniti kako netko uopće može ispuštati takve zvukove, pozlilo mu je. Vrata su se otvorila i čuo je kako primalja više na muškarca: „Zašto nisi ranije poslao po mene? Zar si mislio da ćete uspjeti bez mene i da ćeš prištedjeti moju plaću, škrtče jedan?”

Muškarac je izišao siv u licu. Na kratak tren Albert je bacio pogled u sobu, ugledao je lice žene iskrivljeno od bola i njezine bijele, ispružene noge te taman, krvav, dlakav otvor u kojem je nestala primaljina ruka. Muškarac se provukao do kuhinje pored njega, a Albert je čučnuo na pod samo da se ne sruši. Činilo mu se da traje cijelu vječnost dok se njegova teta nije pojavila iz sobe, gotovo se spotaknuvši o njega.

„Što radiš ovdje?” napala ga je.

„Moram te pitati treba li ti što”, promucuo je. „Otac mi je to rekao.”

„Za ime Božje”, rekla je. „Tá što bi mi trebalo?” Povukla ga je uvis. „Trebalo bi mi pravo čudo. Vрати se kući, dječāče, nije ovo za tebe.”

„Hoće li sve biti u redu?” upitao je uplašeno.

Bespomoćno je podigla ruke. Albert je oteturao van, već je svitalo. Otrčao je što je brže mogao niz dolinu, svjetlo je dopiralo iz maloga prozora staje, otac je dakle i dalje poslovao oko Mari ili oko svinja. Albert se naslonio na zid staje i povratio. U noći se njegova teta vratila kući, ustao je i ušuljao joj se u sobu.

„Je li dječak ili djevojčica?” upitao ju je.

„Djevojčica.”

„Kako je majka?”

Teta je oklijevala. „Imala je težak porod. Dijete je izišlo

s nogama naprijed. Nadamo se da će obje preživjeti noć.”

„Zar djeca inače ne izlaze prvo nogama?”

Uvijek je zamišljao da su se prvo rodile njegove noge, da je zapravo skočio u svijet.

„Ne,” rekla mu je teta Rosa, „dijete dolazi na svijet s glavom naprijed.”

Najradije bi legao uza svoju tetu u krevet kako bi još malo razgovarao s njom, ali je sa svojih sedam godina već bio prestar za to, otac mu je odavno zabranio da to čini te se samo uvukao u svoj krevet. Taj je muškarac sigurno želio sina i bio je razočaran, pomislio je. Sa sinom sve napreduje, a za kćeri mora naći dobrog muža i osim toga dati joj i miraz, to samo predstavlja brige i muku. Albert je to dobro znao, sve je bilo opće poznato i o tome se ne mora ni govoriti. Otac mu je pričao kako je bio sretan kada se rodio on, Albert. Njegova jadna majka umrla je nekoliko dana nakon toga od velike groznice, a Albert bi jednom rado upitao svojega oca bi li radije dobio četvrtu kćer, a da je majka zauzvrat ostala na životu, no nikada se nije usudio. Ne bi mogao reći kojega se odgovora bojao više.

Albert se vrtio po krevetu, iz glave mu nije izlazila slika žene koja rađa. Već je prije znao da je rođenje djeteta bolno za majku, ali ono što je vidio daleko je premašilo sve njegove sposobnosti zamišljanja.

„Božja su djela beskonačna, svaka pa i najmanja sitnica ima svoj smisao”, rekao je svećenik jednom na vjeronauku. Ako je to istina, onda i ženska patnja ima svoj razlog.

U školi je Albert prikupio svu svoju hrabrost i upitao je svećenika o tome. Pritom se zacrvnio poput purana, većini djevojčica je od srama također šiknula krv u obraze.

Svećenik je bio užasnut činjenicom što Albert još ne zna priču o Adamu i Evi.

„Morat ću porazgovarati s tvojom tetom”, rekao mu je, to je zvučalo gotovo prijeteći.

Pripovijedao je s mnogo ukrasa i žara o prvom čovjeku Adamu kojega je Bog stvorio od gline i svojim mu dahom udahnuo život. Adam je bio usamljen živeći u raju te je Bog shvatio da bi bilo dobro da dobije družicu. Od Adamova rebra stvorio je Evu, njih su dvoje bili sretni u raju sve dok jednoga dana nisu pojeli plod stabla koji im je Bog zabranio jesti. Zmija je zavela Evu, a ona je potom nagovorila Adama da i on pojede plodove s toga stabla. Na to se Bog naljutio i protjerao ih je iz raja, od toga trenutka morali su teško raditi kako bi se održali na životu. Bog je najavio ženi da će svoju djecu rađati u mukama.

Djevojčice su sjedile pognutih glava nakon što je svećenik zaključio riječima: „Žena se svojom neposlušnošću pokazala kao loše, pokvareno biće i Bog ju je kaznio mukama koje mora pretrpjeti dok rađa djecu.”

Albertu svećenikovo objašnjenje nije bilo sasvim zadovoljavajuće. Po njemu je Božja kazna bila prestroga, i sam je vrlo često krao jabuke, kruške i šljive i pozivao je svoje prijatelje da to čine s njime. Pa ipak Eva to drvo, koje je Bog očito toliko volio, nije posjekla, nego je samo uzela jednu jedinu jabuku s njega. Još mu nešto od onoga što je svećenik ispričao nije ulazilo u glavu. Žena je navodno pokvarena i loša? Kada bi u sebi razmišljao o ženama u svojoj okolini došao bi do zaključka da su ljubaznije i brižnije od muškaraca. Samo gledajući svojega oca i svoju tetu: otac je bio škrt na riječima, ponekad čak mrzovoljan, njegova je teta katkada bila odlučna, ali inače puna ljubavi. Čuo je za

muškarce – a vidio ih je i vlastitim očima – koji su se tako grubo odnosili prema djeci, posluži, stoci i svojim ženama, čak su ih i tukli, a obrnuto pak nije nikada doživio.

Na božićnoj ispovjedi izbilo je iz njega u ispovjedaonici: „Tjednima sam sretan zbog toga što sam muško! Je li to oholost?” Albert je začuo tiho hihotanje. Zar mu se svećenik smije?

„Zar si već muškarac?” zabrujao je glas iza rešetke.

„Mislim,” promucio je, „sretan sam što se nisam rodio kao djevojčica, a poslije žena, nego kao muško.”

„Bog nek’ ti oprosti”, rekao mu je svećenik. „Žena je podložna muškarcu, on njome upravlja. Zbog toga je dobro što si ponosan da si muškarac.”

Dok je za ručkom gledao svojega oca i svoju tetu pred sobom, pomislio je kako svećenik nije u pravu: ona upravlja njime, on je njoj podložan, i to u svemu. To nije bio slučaj samo u pogledu tjelesne snage, otac je mogao nositi vreću od četrdeset kilograma brašna, a teta samo od dvadeset, ali kako je ona s lakšom vrećom bila nešto brža došlo bi na isto.

Tada je pomislio još nešto: Kako smo sretni, moje sestre i ja, što teta Rosa nije imala djece pa može živjeti s nama.

3

Anton i Rosa Brugger bili su jedini preživjeli potomci svojih roditelja. Svi ostali – točan broj svojih sestara i braće nije znalo ni jedno od njih dvoje – nisu preživjeli porod ili svoje prve godine života. Jedna starija sestra doživjela je dvanaest godina prije nego što ju je jedne teške zime odnijela upala pluća, Anton je se samo mutno sjećao, a tri godine mlađa Rosa uopće nije.

Nakon šestogodišnje škole Anton je izučio zanat mlinara kod svojega oca, Rosa je pomagala majci u kući i oko stoke, dviju krava i nekoliko svinja. Rosa je bila zadužena za krave, a majka je uglavnom bila zaposlena oko svinja jer nije željela da joj kći zaudara na svinjsku staju.

Većina seljaka koji su mljeli svoje brašno u dvorskome mlinu to nisu mogli platiti nego su davali tzv. cestarinu: mlinar je mogao – ovisno o dogovoru – za sebe zadržati deset do petnaest posto žita, time je hranio svoje svinje, a tek nakon što bi ih prodao mesaru ili izravno gostioničarima dobio bi gotovinu za njih.

Rosa je ponekad radila kao ispomoć u gostionici *K lipi*, gostioničarka je bila dalja rođakinja njezina oca, posluživala je pića i iznosila jelo. U gostionici je rado pomagala, najradije kada gosti nisu bili domaći, nego putnici. Voljela ih je promatrati, osluškivati, proučavala je sve na njima, odjeću, šešire, cipele i njihov govor. Uz njih je Rosa dobivala pogled

u strani i uzbudljivi svijet, njezin joj se činio dosadnim i ispraznim.

Životni put sestre i brata bio je unaprijed zacrtan. Antun će biti sljedeći najamnik dvorskoga mlina i on će ga, bude li Bog dao, povećati i potom predati dalje svojem sinu. Rosina je budućnost bila – poput budućnosti svake žene – u braku, ako je moguće s nekim seljakom ili dobrostojećim mlinarom koji neće biti na glasu kao grubijan, roditelji će posebno paziti prigodom izbora. Obitelj je bila uvjerena da ta djevojka ima dobre izgleda, bila je marljiva i glasila je za ljepoticu, na svakoj službi Božjoj muškarci su je gledali. Već sa sedamnaest godina dobila je prvu bračnu ponudu, roditelji su je odbili. Na selu su se neki još držali nepisanoga zakona da svoje kćeri ne udaju prerano, petnaest trudnoća i poroda tijekom bračnog života bili su i više nego dovoljni. Anton je potajno gajio nadu da se Rosa nikada neće udati i da će cijeloga svojeg života ostati uz njega. Većina neudanih žena ostajala bi u svojoj roditeljskoj kući i služila bi bratovoj obitelji nakon što bi on naslijedio posjed i vodio ga dalje. Anton je priželjkivao upravo to, nije mogao zamisliti život bez svoje sestre.

Jako ju je volio i vidio je u njoj nešto posebno. Njezin uspravan stav i njezino bezbrižno, a ljupko držanje činili su mu se gotovo plemenitim, znao je da su je neke žene u selu nazivale umišljenom. Njega je očaravala njezina neposrednost izreći ili učiniti nešto neočekivano, volio je njezinu živahnost i njezine sjajne oči u trenu kada bi se oduševila nečime. Pored nje sam je sebi djelovao obično, sirovo, čak ružno, bio je doduše visok i dobro građen, ali je imao kožu punu ožiljaka od boginja i loše zube i već mu se počela ocrtavati čela.

Kada bi ostali sami, Rosa bi bratu čitala nešto iz knjiga koje joj je potajno posuđivao učitelj. Ocu se nije sviđalo gledati kćer prečesto nagnutu nad knjigama, po njegovu je mišljenju previše čitanja pogibeljno jednostavnim, radnim ljudima jer im u glavu stavlja osebuje ideje i čini ih nezadovoljnim. Anton je rado slušao o pustolovinama i stranim zemljama, satima ju je mogao slušati, ali je potajno morao dati svojem ocu za pravo. Rosa mu je jednoga dana povjerila svoje snove, činili su mu se preoholima: nije se željela udati za seljaka i željela je živjeti u gradu. Njega nije nimalo privlačio gradski život, sasvim suprotno, čim bi zamislio mnoštvo ljudi zabolio bi ga želudac.

Jednako kao što je nerado otac gledao kćer pognutu nad knjigom, još mu se manje sviđalo što njegov sin toliko vremena provodi sa svojom sestrom. Činilo mu se čak da se Anton odriče svojega nedjeljnog kartanja u gostionici samo kako bi otišao s Rosom kući ili kada bi za lijepa vremena otišli u dulju šetnju.

„U svojim bi godinama trebao trčati za drugim ženama, a ne za svojom sestrom”, ponekad bi mu dobacio otac. Rosa se tomu smijala, a Anton je osjećao gađenje od te aluzije.

Nije se mogao sjetiti da je svoje roditelje ikada vidio sretne, njihov je brak bio ispunjen strogoćom i pobožnošću. Nije obraćao pozornost na njih i prema njima nije osjećao ljubav pa ipak zbog odgoja nije mogao zamisliti nikakav drukčiji odnos osim posvemašnje poslušnosti i najdubljeg poštovanja. Uklanjavao im se s puta. Sasvim drukčije osjećaje gajio je prema svojoj sestri, tražio je njezinu blizinu i kada bi bila uz njega svijet mu se činio uljudnijim. Sestrin odnos prema roditeljima bio je sasvim drukčiji od njegova, ljubav koju je pružala majci uz suosjećanje jasno se osjećala među

njima, ocu se pak znala otvoreno suprotstaviti kada bi bio ili neugodan ili se loše ponio prema njoj, a Anton nikada ne bi skupio hrabrosti za to. Volio je kada bi stajala pored njega na livadi samo u podsuknji dok su obrtali sijeno i gledao bi njezina gola ramena i ruke oblivene sjajnim znojem i njezine gole, vitke noge.

U proljeće 1828. Rosa je – nije imala ni osamnaest godina – počela raditi kao služavka u velikome bečkom kućanstvu.

Iskoristila je priliku nakon što ju je jedne subotnje večeri u gostionici *K lipi* oslovila starija gospođa izravno je upitavši kako se zove. U istom joj je trenutku udijelila kompliment: „Kako se zoveš, lijepa djevojko?”

Poput većine nazočnih u gostionici Rosa je cijelo vrijeme potajno pogledavala prema njoj i osjećala je da i nju promatraju. Žena je očito bila fina gospođa iz grada, nosila je tamnozelenu haljinu od satena snažno stegnutu u struku s nabranim rukavima i čipkom na suknji. Pratile su je tri jednostavno odjevene djevojčice. Razlika u odjeći starije žene i djevojčica bila je tolika da su zajedno djelovale gotovo groteskno. Činjenica da ta žena sjedi uspravno poput svijeće te nožem i vilicom usiljenim pokretima uzima tek nekoliko zalogaja, dok su djevojčice pohlepno navalile pojačavala je taj dojam.

„Sjedni na trenutak s nama”, rekla je Rosi dok je pospremała tanjure. Čim je Rosa sjela, gospođa joj je objasnila da je u potrazi za radnom snagom za bogatu bečku obitelj. Mlade djevojke mogle bi okušati svoju sreću kao služavke i ako budu spretne, obrazovati se za kuharice, dadilje ili čak domaćice, one zarađuju dvostruko, a mladići su bili traženi kao vrtlari, kućepazitelji, portiri ili težaci u staji.

„Bi li te zanimalo takvo mjesto, dijete moje?” upitala ju

je žena vrebajući. „Dobro bi zaradila i upoznala Beč.”

Neki seljak koji je sjedio za susjednim stolom i čuo njezine riječi prijezirno je pljunuo na pod govoreći: „Zar ćemo tim izrabljivačkim nitkovima još i dati našu djecu i djecu naše djece za polurobove? Gora si od bilo kakve svodnice! Gubi se odavde!”

U jednoj od gostinjskih soba koje je iznajmila ta žena, zvala se Martha Böhm, pregledala je Rosu sa svih strana. Morala je snažno podignuti usne da joj pregleda zube, žena joj je pritom puhala svoj loš dah u lice. Morala je zadignuti suknju i pokazati noge, nisu smjele biti krive, raspustiti kosu kako bi je pretražili ima li uši. Rosu su ispitivali o njezinoj obitelji, pitali su je koje zanimanje obavlja njezin otac, koje je bolesti preboljela dosad, raspolaže li posebnim znanjima i sposobnostima u kućanstvu. Morala je čak odgovoriti i na pitanje je li do sada već bila s muškarcem.

„Ne!” povikala je Rosa ogorčeno, nehotice je uzmaknula i pocrvenjela u licu. Kakva besramnost, pitati tako nešto, što li toj ženi pada na pamet, pomislila je ljutito.

Na koncu je trebala pročitati nekoliko redaka iz neke knjige i otpjevati prvu kiticu dječje pjesmice, Böhmova je svime bila jako zadovoljna. Zahvalila je Bogu za sretan slučaj što je zastala upravo u toj gostionici i provela noć upravo ondje. Kakva dražesna ljepotica; osim toga još i pametna, pomislila je. Djevojka je točno odgovarala tipu koji je tražila za određenu gospodu. Trebala je biti visoka, ne pretanka, uspravnih leđa, simetrično dopadljivih poteza lica, ne presvijetla tena, s gustom tamnom kosom, budnih očiju i ugodna glasa, da zna čitati i prirodno je pametna, temperamentna i vesela, a ipak ne previše buntovna, pisalo je u pismu koje joj je predao kočijaš. Marta Böhm nemalo

se začudila kada je primijetila da ga je osobno napisala baronesa pl. Reischach, inače je zapošljavanje posluge bio zadatak kućepaziteljice. Pretpostavila je da bi novo nevinašce sa sela uza svoj posao ponajprije trebalo zadovoljiti potrebe gospodareva sina. Tako nešto nije bila bolest ili čak ucjena. Ne samo u plemićkim, nego jednako tako u domaćinstvima bogata građanstva, mladi su gospodari u pravilu održavali ljubavne veze sa služavkama, sve bi to vrlo često namjestili roditelji, Martha Böhm već je posredovala mnogo takvih djevojaka. U tome je poslu već dulje od deset godina i bila je poznata po svojoj diskreciji i dobrome oku kada se radilo o pronalaženju sramežljivih ljepotica i po najzabačenijim selima, točnije, valjalo bi reći da je u tom pogledu bila čak najbolja. Bila je dobra prijateljica s kuharicom u kući Reischach te je stoga znala ponešto o njihovu jedinom sinu. Patio je od rijetke neizlječive bolesti, ali nitko od osoblja nije znao ništa pobliže o njoj. Obitelj se jako trudila sakriti njegovu bolest od javnosti, zbog čega su svim silama nastojali držati mladića što više u kući.

Na rastanku je Böhmova urotnički stisnula Rosinu ruku i naglasila joj je, pritom pažljivo birajući riječi da je posve pridobije: „Imam izvrsno mjesto sobarice za tebe i najradije bih te smjestila povelu u Beč. Što bi željela postati? Kuharica? Domaćica? Dadilja i poslije guvernanta? Uvijek možeš napredovati. Gospoda koja su mi dala nalog pristat će na sve tvoje želje. Traže upravo nekoga kao što si ti. Jako su bogati i dobro se odnose prema svojim zaposlenicima, bolje od mnogih drugih obitelji, prije svega mnogo bolje plaćaju. Dobit ćeš čistu, toplu sobu i dovoljno za jelo, vjerojatno ćeš tamo dobivati više hrane nego u svojoj kući. Za dva dana vratit ću se iz Halslacha, prvo moram nešto obaviti u

tkaonici. Ako si spremna, pođi sa mnom. Naravno da ću podmiriti sve troškove koje ćeš imati tijekom vožnje.”

Veselo je domahivala djevojci i pomislila je: za lijepu mlinarovu kćer dobit ću plaću koje se nitko ne bi posramio.

Čim je to prvi put spomenula u krugu svoje obitelji, Rosa je shvatila da nikada neće dobiti dozvolu od svojega oca. Jako se naljutio, ošamario ju je i zabranio joj da to ikada više i spomene.

Na put je krenula po noći. Prije no što je otišla, napisala je oprostajno pismo svojoj obitelji objasnivši im u njemu da ne želi ostati u selu i provoditi jednako bijedan život kao što vode sve žene koje zna. *Marljivo ću raditi, uštedjeti što više novca i poslije se udati u Beču za nekoga dobrog muškarca, najdraži bi mi bio učitelj.* Pomišljala je na to da Antona uputi u svoje planove i oprostila se od njega, ali nije mu vjerovala, vjerojatno bi upozorio oca, a ovaj bi je odmah zatvorio.

Potajno je otrčala do dogovorena mjesta koje joj je spomenula Böhmova. U međuvremenu su je pratile četiri djevojčice, sve kćeri malih seljaka, kako je Rosa poslije doznala. Još nikada nije vidjela kočiju iznutra, u Linzu je prvi put putovala brodom. Cijelo vrijeme putovanja poučavali su djevojke kako će se ponašati prema svojim poslodavcima. Uvježbavale su kada smiju uputiti riječ gospodarima, kako će oslovljavati svoje nadređene, gdje trebaju gledati kada stupe u neku sobu, a gdje kad je napuštaju te kako izgleda savršeni naklon.

Djevojke su bile raspojasane i ponašale su se kao mala djeca, bile su presretne što su pobjegle iz skučenosti svojih sela i zaselaka te zbog toga nisu bile nimalo pažljive. Böhmova ih je na koncu prestala poučavati i kada bi je

spopala neka vrsta iznenadne sućuti – nedavno je ustanovila da je nije sasvim lišena – uzdišući bi otvarala svoju veliku torbu. Izvadila bi lincer kekse koje je kupila od nekog slastičara na njegovu štandu prije nego što su se ukrcale na brod i svakoj bi djevojci odlomila poveći komad. Promatrala ih je kako žvaču, mljackaju i smiju se. Bilo ih je ukupno pet i krenule su svoju žaljenja vrijednu sudbinu zamijeniti drugom, jednako tako žaljenja vrijednom jer će na ovaj ili na onaj način provesti bijedan život. Ali što da učini protiv toga, na koncu svi moraju nekako zaraditi za život.

Rosin se otac pjenio od bijesa. Daleko od njega njegova jedina kći praznit će noćne posude nekih finih popišanaca, prati ih i služiti i tako možda cijeloga svog života. Sama pomisao na to bila mu je nepodnošljiva, još gora od predodžbe da Rosa ostane stara djevojka u njegovu kućanstvu. Odjurio je do *Lipe* i glasno se posvađao sa svojom rođakinjom koja nije shvaćala o čemu se radi.

„Priznaj, ti si ugovorila susret između Rose i te – te bečke ženturače!” derao se kao da je izgubio razum.

Iza šanka je pobacao sve čaše na pod. Gostioničarka je morala pozvati svojega muža u pomoć te je izbacio mlinara iz gostionice i pripremio mu da se ondje više nikada ne pokaže.

Anton je bio duboko povrijeđen, njegova se sestra nije ni oprostila od njega. No da je to učinila sasvim bi sigurno bio probudio oca. Bila bi bijesna na njega, ali bi se brzo smirila i uvidjela da je naposljetku najbolje za nju ostati u zavjčaju i u blizini svoje vlastite obitelji. Onoga jutra kada su primijetili da je nestala obuzeo ga je užas, gotovo ga je oduzeo, ostao

je sam sa svojim šutljivim, otupjelim roditeljima. Tjednima je bio razdražen i nije razgovarao ni s kim, poslije mu je beskrajno nedostajala, ali to nije priznao svojim roditeljima.

Majka je bila jedina koja nije bila ni ljutita ni uvrijeđena, radovala se zbog svoje kćeri što je pobjegla od teška života na selu, no nikada se ne bi usudila izgovoriti to naglas. Osjećala je gotovo laganu zluradost prema svojem mužu i svim muškarcima koji su njezinu lijepu kćer promatrali pohotnim pogledima. Moja pametna Rosa sve vas je dobro nasanjala, neće je dobiti nijedan od vas da rinta za vas i da joj neprestano pravite djecu, mislila je podrugljivo. Željela je da njezina kći ostvari svoje snove, da joj posao ne bude pretežak te da nakon nekoliko godina službe pronade nekoga dragog muža. Ali ni za Boga nekoga učitelja, učitelji doduše imaju glavu punu znanja, ali ne razumiju ni najjednostavnije stvari u životu, pomišljala je, meki su i popustljivi prema svima i ne mogu se probiti u životu. Osim toga uvijek su na rubu siromaštva, dobro bi bilo da se Rosa uda za nekog obrtnika, tapetara ili krojača, najbolje bi bilo pekara, pekar ima mekane ruke, možda čak nekoga koji ima vlastiti obrt i opskrbljuje carski dvor. Majka je ružičastim bojama zamišljala budućnost svoje kćeri. A u tome je bilo ponešto zavisti: i ona bi tako rado barem jednom u svojem životu lijepo odjevena sjedila u kavani, popila gustu bijelu kavu i pojele mirisno pecivo s lješnjacima.

Rosin poslodavac Karl Freiherr von Reischach stanovao je u palači u Leopoldstadtu u Beču sa svojom majkom, ženom i njihovo troje djece, a obitelj je palaču nazivala malenom. Prvih se dana Rosa osjećala gotovo omamljena raskošju i bogatstvom što su je okruživali. Više se puta izgubila u bezbrojnim hodnicima, salonima, sobama i odajama što su se protezale od podruma preko tri kata sve do potkrovlja. Zajedno s mladom Čehinjom stanovala je u maloj sobi bez prozora pod krovom, posao joj se prvih dana nije činio težak – bila je naviknuta na teži – no to se brzo promijenilo. Morala se naviknuti na to da neprestano bude pod nadzorom, nije smjela sjesti ni minute na stolicu – osim kada bi jela – a radni je dan bio daleko dulji nego u njezinoj roditeljskoj kući, u pola sedam sati ujutro započela bi sa svojom službom i trajala je sve do deset sati uvečer. Čak i kada joj ne bi zadali posebne naloge, morala je biti spremna, stajati i nije se smjela povući. Cijeli se tjedan radovala slobodnim nedjeljnim satima kada bi smjela prošetati središtem grada, no svaki bi put ti sati prošli prebrzo. Prve nedjelje Rosa se izgubila i prekasno se vratila u palaču, domaćica je to saznala i žestoko ju je izgrdila, već ju je krenula pljusnuti kada se na stubama pojavio mladi gospodar i nenadano joj stigao u pomoć: „Nemojte biti tako strogi prema toj djevojci.”

Uključujući vrtlara, kočijaša i momke koji su se brinuli o konjima i stanovali u posebnoj zgradi za osoblje iza kuće,

šesteročlanu obitelj posluživalo je ukupno trideset i šest osoba. Vladala je stroga hijerarhija i nitko je nije smio poremetiti, čak ni poslodavci. Kada bi se dodijelio neki zadatak, bio je upućen određenoj osobi, a ona bi ga potom morala predati drugoj, ta bi taj zadatak obavila ili bi ga pak prosljedila dalje. Svatko je imao svoje područje posla i bez izričite dozvole i točnih uputa nikako ga nije mogao prekorčiti. Kada se Rosa tomu jednom narugala – ponudila se obaviti neki posao za koji nije bila predviđena – žestoko su je izgrdili. Prvo što su je naučili bilo je kako dobro polirati, polirala je podove, stolove, kožnate fotelje, prozore, cipele. Za svaki dio postojala je ispravna politura, lijepo i čitko označene bile su poredane bočice i posudice na policama u sobi iza praonice rublja gdje su se nalazile metle, četke, krpe za čišćenje i perjanice za prašinu svih vrsta, a velikim se prijestupom smatralo vratiti te stvari na pogrešno mjesto.

Rosa i njezina cimerica Agnezka bile su nadležne za čistoću na prvome katu. Na istočnome dijelu nalazile su se spavaće sobe, garderobe i kupaonice obiju kćeri, u zapadnom dijelu bile su sinove prostorije, tvorile su stan za sebe. Za sve potrebe kćeri brinula se druga služavka, bila je višega statusa od Rose i njezine kolegice, služila je u obitelji već više godina i poznavala je napamet svaku sitnicu na koju je valjalo obratiti pozornost. Vruća čokolada koju je mlađa dobivala serviranu u krevet prije no što bi otišla na počinak morala se prirediti u točno određenoj šalici i nije smjela biti ni prevruća ni prehladna. Topla kupka i masaža nogu nakon nje bile su potrebne starijoj jer inače ne bi mogla zaspati zbog prehladnih stopala, to je bila delikatna zadaća. Mlađa je voljela imati svježije cvijeće u svojoj sobi, starija ne bi mogla zaspati od intenzivna mirisa cvijeća.